

A Szegedi Tudományegyetem Egyetemi Könyvtárának Társadalomelméleti Gyűjteménye

LACZKÓ Sándor

Gyűjteményünket 1985-ben az akkor még József Attila Tudományegyetem (JATE) Bölcsészettudományi Karának néhány fiatal oktatója és hallgatója hozta létre azzal a céllal, hogy a Magyarország, valamint Közép- és Délkelet-Európa 20. századi történetét érintő társadalomelméleti, eszme- és politikatörténeti munkák, emigráns és szamizdat kiadványok, kéziratok, kéziratok fordítások, memoárok és kutatási háttéranyagok (stb.) másutt elérhetetlen dokumentumainak gyűjtésével elősegítsék a szakirányú egyetemi oktatást. (1985 és 1989 között minden bizonnyal e Társadalomelméleti Gyűjtemény volt az egyetlen hely az országban, ahol egyetemi hallgatók legálisan olvashattak „emigráns” és „szamizdat” kiadványokat.) A közép- és délkelet-európai országokban lezajlott rendszerváltásokat köve-

tően a Gyűjtemény profilja jelentősen átalakult. Ettől kezdődően a könyvtári funkciók teljesítése mellett elsősorban Közép- és Délkelet Európa 20. századi történetének és jelenének, valamint a határokon túli magyar kisebbség történetének és jelenének a dokumentálását és kutatását, továbbá a vonatkozó társadalomelméleti, politika- és eszmetörténeti (receptiótörténeti) dokumentumok és információs források (szakkönyvek, hagyatéki anyagok, folyóiratok, stb.) gyűjtését, feldolgozását, illetve nyilvános elérhetőségük biztosítását, valamint kiadását tekinti feladatának.

A Közép- és Délkelet-Európa 20. századi történetére és a régió kisebbségi problematikájára koncentrááló Gyűjtemény célja kettős: az egyetemen zajló régió- és kisebbségtörténeti jellegű szakirányú okta-

tás, valamint a tudományos igényű kutatómunka elősegítése és háttérbázisának biztosítása. Mint különgyűjtemény és kutatóhely elsősorban a speciális igények kielégítésére hivatott.

A Társadalomelméleti Gyűjtemény állománya és feltárása

A Gyűjtemény 1994-től a Szegedi Tudományegyetem Egyetemi Könyvtára (SZTE EK) különgyűjteményeként működik, ám az egyetemen kívüli nyilvánosság számára is hozzáférhető. Az állomány gyarapítása és feldolgozása folyamatos, jelenleg mintegy 8500 tétel dokumentum található az állományban, nagyrészt nyomtatott formában hozzáférhetetlen dokumentumok, kéziratok és hagyatéki anyagok, illetve magyar, román, szerb és angol nyelvű szakirodalom. Emellett megtalálható az intézményben szinte valamennyi, határokon túli magyar nyelvű periodika és hazai kisebbségi témájú szakfolyóirat, továbbá néhány fontos szerb, horvát, román, angol és német nyelvű szaklap. A Gyűjtemény állományának nagyobbik hányada (kéziratok, egyedi kiadványok, „emigráns” és „szamizdat” kiadványok, periodikák, stb.) csak helyben olvasható, míg a szakkönyvek jórészt kölcsönözhetőek.

A Gyűjtemény állományának adatait az SZTE EK Corvina katalógusa tartalmazza. Emellett önálló (és folyamatosan fejlesztett) elektronikus katalógusa is lehetővé teszi a szerző, cím, tárgyiszó és kulcsszó alapján történő tájékozódást:

<http://brs.bibl.u-szeged.hu/cgi-bin/akos/brs.pl?dbname = DOKT>

Az állománygyarapítás tematikai egységei

- Közép- és Délkelet-Európa 20. századi történetével kapcsolatos szakkönyvek és dokumentumok (társadalom-, politika- és eszmetörténeti művek, illetve dokumentumok stb.);
- A határokon túli magyar kisebbséggel, illetve a régió nemzeti- és etnikai kisebbségeivel kapcsolatos dokumentumok (elméleti, történeti, politikai és statisztikai művek, hagyatéki anyagok, kéziratok, életút-interjúk stb.);
- Magyarország közelmúltjával kapcsolatos kortörténeti dokumentumok (1979 és 1989 között megjelent „emigráns” és „szamizdat” kiadványok, politikai pártok anyagai 1989–1990-ben, alternatív ifjúsági mozgalmak a nyolcvanas években, Bibó István házi archívum stb.);
- Eszme- és recepciótörténeti dokumentumok (filozófiai eszmék hazai recepciójával és a magyar eszmetörténeti hagyománnyal kapcsolatos művek és dokumentumok stb.);
- Jonathan Sunley-Gyűjtemény (mintegy 1200 angol nyelvű, elsősorban Közép- és Dél-kelet Európa 19–20. századi történetére vonatkozó, illetve eszmetörténeti jellegű kötet, amelyek Jonathan Sunley adományaként kerültek a Gyűjteménybe.);
- Iskolai értesítők (a Magyarországon a 19. század utolsó évtizedeitől 1949-ig megjelent iskolai értesítők gyűjteménye, amely 318 magyarországi város mintegy 1000 iskolájának 18 200 kiadványát tartalmazza.)

Mint látható, a Gyűjtemény speciális állománnyal, illetve gyűjtőkörrel, s ennek megfelelően kialakított gyűjtési hálózattal rendelkezik, amely feltételezi egy, a határokon átvívelő intézményes kapcsolatrendszer kiépítését és működtetését. A Gyűjtemény hagyományosan jó kapcsolatokat ápol több hazai és határokon túli magyar intézménnyel (pl. Teleki

László Intézet, Budapest; Erdélyi Múzeum Egyesület, Kolozsvár; Fórum Intézet, Galánta; Jakabffy Elemér Dokumentációs Könyvtár, Kolozsvár stb.), illetve nyugat-európai kisebbségkutató intézettel, (*Minority Rights Group – London*), amely partneri kapcsolatok kiadvány- és információcsere, valamint kutatási programok kölcsönös támogatása tekintetében jól kamatoznak.

A Gyűjtemény önálló kutatási/fejlesztési programjai

A gyűjteményi funkciók teljesítése mellett (együttműködve több hazai és határokon túli intézménnyel) az alábbi önálló kutatási/fejlesztési programok megvalósításán dolgozunk:

- ☞ Régió- és kisebbségtörténeti honlap fejlesztése;
- ☞ A romániai magyar kisebbség 1945 utáni gazdasági, kulturális és politikai életének, illetve intézményrendszerének a kutatása, források feltárása és a romániai kisebbségpolitika történetének a vizsgálata;
- ☞ Fordítói és kiadói program, amelynek során a kisebbségi, eszme- és recepciótörténeti tematikájú művek fordítására, valamint szövegek és kutatási eredmények publikálására kerül sor. (A Gyűjtemény kiadásában jelenik meg *A magyar nyelvű filozófiai irodalom forrásai* című könyvsorozat, amelynek ezidáig nyolc kötete látott napvilágot);
- ☞ A 20. századi (Magyarországon és a határokon túl kiadott) magyar nyelvű filozófiai és társadalomelméleti irodalom elektronikus adatbázisának a kiépítése, valamint az ezzel kapcsolatos eszme- és recepciótörténeti kutatások;
- ☞ A határokon túli magyar kisebbség történetét és szellemi életét feldolgozó kronológiák, szakbibli-

ográfiák, repertóriumok és elektronikus szakirodalmi adatbázisok készítése.

A Gyűjtemény honlapja

<http://primus.arts.u-szeged.hu/doktar/>

Honlapunk mellett, hogy bemutassa az intézmény tevékenységét, a régió- és kisebbségtörténettel, a határokon túli magyar kisebbséggel, valamint az eszme- és recepciótörténettel foglalkozó kutatók számára megkönnyíti a szakirodalmi tájékozódást, s elérhetővé teszi a térség társadalmaival, etnikumaival, történelmével és kultúrájával kapcsolatos jelentősebb hálózati információs forrásokat. A honlapon kiemelten szerepelnek a Gyűjtemény égisze alatt elkészült, s a régió- és kisebbségtörténeti kutatások szempontjából releváns elektronikus szakirodalmi adatbázisok, szakbibliográfiák és repertóriumok. A Gyűjtemény (és munkatársai) kiadásában megjelent kötetek és tanulmányok szövegállományai, illetve egy bőséges linkgyűjtemény (kisebbségi intézmények és sajtó stb.) ugyancsak elősegítik a tájékozódást. A Gyűjtemény munkatársai a honlap folyamatos fejlesztését, ezáltal a régió- és kisebbségtörténettel foglalkozó kutatók munkájának megkönnyítését egyik legfontosabb feladatuknak tekintik.

A Gyűjtemény kiadásában, illetve munkatársai közreműködésével megjelentetett kötetek

- *Jugoszlávia története dokumentumokban 1919–1941.* (Szerk.: Sajti Enikő, ford.: Kacziba Ágnes. Társadalomtudományi Kör, Szeged, 1990. p. 290)
- *Gergely András: Magyarország története.* (románul), (Ford.: Hermann Gusztáv, szerk.: Bárdi

- Nándor, Székelyudvarhely, 1993., megj. a Gyűjtemény társkiadásában.)
- Vincze Gábor: *A romániai magyar kisebbség történeti kronológiája, 1944–1953.* (Kisebbségi Adattár 1.), (Bp., TLA, 1994. p. 108)
 - *Erdély magyar egyeteme 1944–1949. I., II.* (Marosvásárhely, 1995., 1998. Szerk.: Lázok János és Vincze Gábor. p. 280, ill. 320)
 - *Köztes-Európa. Térképgyűjtemény 1763–1993.* (Szerk.: Pándi Lajos. A szerkesztésben közreműködött: Vincze Gábor és Zilahi Tibor. Bp.: Századvég-Osiris, 1995.)
 - *Információ és társadalomelmélet.* (Szerk.: Csejtei Dezső és Laczkó Sándor. Szeged, Pro Philosophia Szegediensi Alapítvány, 1994. p. 175)
 - *Fehér Könyv az 1944 őszi magyarellenes atrocitásokról.* (Szerk.: Gál Mária és Vincze Gábor. Kolozsvár, RMDSZ, 1995. p. 85)
 - *Nietzsche-Tár. Szemelvények a magyar Nietzsche-irodalomból 1956-ig* (Társszerk. és bibliográfia: Laczkó Sándor. Veszprém, Comitatus Kiadó, 1996. p. 590)
 - *Athenaeum-Tár. A Magyar Filozófiai Társaság vitaülései 1938–1944.* (Társszerkesztő: Laczkó Sándor. Veszprém, Comitatus Kiadó, 1998. p. 770)
 - *Revízió vagy autonómia? Iratok a magyar-román kapcsolatok történetéről (1945–1947.)* (Szerk. és a jegyzeteket írta Vincze Gábor. Bp., TLA, 1998. p. 492)
 - *Vincze Gábor: Illúziók és csalódások. Fejezetek a romániai magyarság második világháború utáni történetéből* (Csíkszereda, Státus Könyvkiadó, 1999. p. 347)
 - *Somló Bódog: Értékfilozófiai írások.* (A magyar nyelvű filozófiai irodalom forrásai 1.) (Sorozatszerk. Laczkó Sándor és Tonk Márton, Pro Philosophia – Kolozsvár-Szeged SZTE Társadalomelméleti Gyűjtemény, 1999. p. 191)
 - *Tavaszy Sándor: Válogatott filozófiai írások.* (A magyar nyelvű filozófiai irodalom forrásai 2.) (Sorozatszerk. Laczkó Sándor, Tonk Márton, Kolozsvár-Szeged, Pro Philosophia – SZTE Társadalomelméleti Gyűjtemény, 1999. p. 217)
 - *Böhm Károly és a „kolozsvári iskola”.* (A magyar nyelvű filozófiai irodalom forrásai 3.) (Sorozatszerk. Laczkó Sándor, Tonk Márton, Pro Philosophia – Kolozsvár-Szeged, SZTE Társadalomelméleti Gyűjtemény, 2000. p. 270)
 - *Vincze Gábor: Magyar vagyon román kézen. Dokumentumok a romániai magyar vállalatok, pénzintézetek második világháború utáni helyzetéről és a magyar-román vagyoni jogi vitáról.* (Csíkszereda, Pro-Print Könyvkiadó, 2000. p. 528)
 - *Bartók György: Válogatott filozófiai írások.* (A magyar nyelvű filozófiai irodalom forrásai 4.) (Sorozatszerk. Laczkó Sándor és Tonk Márton, Kolozsvár-Szeged, Pro Philosophia – SZTE Társadalomelméleti Gyűjtemény, 2001. p. 300)
 - *Tonk Márton: Idealizmus és egzisztenciafilozófia Tavasz Sándor gondolkodásában.* (A magyar nyelvű filozófiai irodalom forrásai 5.) (Sorozatszerk. Laczkó Sándor és Tonk Márton, Pro Philosophia – Kolozsvár-Szeged, SZTE Társadalomelméleti Gyűjtemény, 2002. p. 130)
 - *Ungvári Zrínyi Imre: Öntételezés és értéktudat. Böhm Károly filozófiája.* (A magyar nyelvű filozófiai irodalom forrásai 6.) (Sorozatszerk. Laczkó Sándor és Tonk Márton, Kolozsvár-Szeged, Pro Philosophia – SZTE Társadalomelméleti Gyűjt., 2002. p. 175)
 - *Halasy-Nagy József: Az erkölcsi élet.* (A magyar nyelvű filozófiai irodalom forrásai 7.) (Sorozatszerk. Laczkó Sándor és Tonk Márton, Kolozsvár-Szeged, Pro Philosophia – SZTE Társadalomelméleti Gyűjtemény, 2002. p. 430)
 - *Sipos Pál: A keresztyén vallásnak és a világosodásnak együtt való terjedéséről.* (A magyar nyelvű filozófiai irodalom forrásai 8.) (Sorozatszerk. Laczkó Sándor, Tonk Márton, Kolozsvár-Szeged, Pro Philosophia – SZTE Társadalomelméleti Gyűjtemény, 2002. p. 84)

- *Történeti kényszerpályák - kisebbségi realpolitikák II. Dokumentumok a romániai magyar kisebbség történetének tanulmányozásához 1944-1989.* (Összeállította és sajtó alá rendezte: Vincze Gábor, Csíkszereda, Pro Print Könyvkiadó, 2002. p. 480)
- *Autonomisták és centralisták. Észak-Erdély a két román bevonulás között. (1944. szeptember-1945. március)* (A bevezetőt írta és a dokumentumokat összeállította Nagy Mihály Zoltán és Vincze Gábor, EME-Pro Print Könyvkiadó, 2004. p. 402)
- *Bibó István válogatott munkái* (románul) (Ford.: Stefan Musca et. al., szerk.: Egyed Péter, Laczkó Sándor) (várható megjelenés 2005.)
- *Szerb eszmetörténeti válogatás 1890-1945.* (Szerk.: Losonczi Alpár, Zilahi Tibor) (várható megjelenés 2005.)

A Gyűjtemény fordítói műhelyében elkészített kéziratban lévő magyar nyelvű fordítások¹:

- *Heinen, Armin:* A „Szent Mihály Arkangyal” Légió Romániában. (München, 1986.)
- *Ionescu, Ghita:* A kommunizmus Romániában 1944–1962. (London, 1964.)
- *Zeletin, Stefan:* A román burzsoázia. (Bukarest, 1991.)
- *Filov, Bogdan:* A pártnélküli rendszer elvei és gyakorlata. (Szófia, 1942.)
- *Bekic, Darko:* Jugoszlávia a hidegháborúban, I. Bevezető. (Zágráb, 1987.)
- *Dumitrescu, Radu:* Demográfiai realitások a Molotov-Ribbentrop paktum körül. (In: Sfera Politicii 1993. 6. Bukarest)
- *Antonescu, Ion:* A románság. I-II. (Iasi, 1991.)
- *Antonina, Kuzmanova:* Berlinton Craiováig. (In: Otcesesztvo 1991. 3. Szófia.)
- *Andrei, Petre:* A kultúra válsága és az egyetem szerepe. (In: A szociológia kérdései. Bukarest 1927.)

- *Madgearu, Virgil:* A parasztmozgalom. (In: Taranismul. Bukarest, 1927.)
- *Popovici, Aurel:* A kormányzás nemzeti formája. (Nationalismul sau demokratie. Bukarest 1910.)

A Gyűjtemény szakirodalmi adatbázisokat létrehozó munkaprogramjának keretei közt elkészült kronológiák, tematikus szakbibliográfiák és repertóriumok²:

☞ *A magyar nyelvű filozófiai irodalom elektronikus adatbázisa:*

<http://brs.bibl.u-szeged.hu/cgi-bin-akos/brs.pl?dbname=FILO> (Az adatbázis az 1881 és 2000 között magyar nyelven megjelent mintegy 28 000 filozófiai publikáció bibliográfiai adatait tartalmazza, s lehetővé teszi a szerző, cím, tárgy- és kulcsszó szerinti tájékozódást.)

- ☞ *A romániai magyar társadalomtudományi irodalom bibliográfiája* (1946–1989., illetve 1990–1999.)
- ☞ *A romániai magyar kisebbség történeti kronológiája 1944–1953., illetve 1954–1978.*
- ☞ *Korunk repertórium* (Kolozsvár, 1990–1993.)
- ☞ *Művelődés repertórium* (Kolozsvár, 1990–1996.)
- ☞ *Athenaeum repertórium* (Budapest, 1891–1947.)
- ☞ *Magyar Philosophiai Szemle repertórium* (Budapest, 1882–1891.)
- ☞ *Szellem és Élet repertórium* (Szeged-Kolozsvár, 1936–1944.)
- ☞ *Gondolatjel repertórium* (Szeged, 1982–1990.)
- ☞ *A magyar nyelvű Nietzsche-irodalom bibliográfiája* (1872–1995.)

- ☉ *A magyar nyelvű Descartes-irodalom bibliográfiája* (1881–1996.)
- ☉ *Erdélyi Helikon* társadalomelméleti írásainak bibliográfiája (Kolozsvár, 1928–1944.)
- ☉ *Pásztortűz* társadalomelméleti írásainak bibliográfiája (Kolozsvár, 1921–1944.)
- ☉ *Bölcseleti Folyóirat* repertórium (Temesvár, Budapest, 1886–1906.)
- ☉ *Frankfurt-adatbázis* (A magyar irodalom németországi recepciója 1998–2000.)
- ☉ *Híd* repertórium (Szabadka, 1968–1990.)

A Gyűjtemény által kínált szolgáltatások:

- ☉ kölcsönzés és olvasótermi szolgálat;
- ☉ oktatási és szemináriumi anyagok előkészítése,
- ☉ szakdolgozatok, disszertációk, illetve szaktanulmányok készítésével kapcsolatos szakmai konzultáció,
- ☉ szakreferensi információs szolgálat, tájékoztatás, szakirodalom-figyelés,
- ☉ elektronikus szakirodalmi adatbázisok, információs rendszerek és hálózati információs források stb.

A Gyűjtemény működésével elő kívánja segíteni a régió- és kisebbségtörténeti, illetve az eszme- és recepciótörténeti kutatásokat, a régió belüli szakmai és kulturális információáramlást, valamint a

határokon túli magyar társadalomtudományi intézmények közötti együttműködést. Ennek megfelelően a gyűjteményi munka lényeges elemét képezi a határokon túli magyar kisebbség kutatói műhelyeivel történő folyamatos kapcsolattartás, a határokon túli (részképzéses) hallgatók és kutatók rendszeres fogadása, tanulmányaik és kutatásaik szakmai támogatása, illetve vendégelőadók rendszeres meghívása, előadások, előadásorozatok szervezése.

A Társadalomelméleti Gyűjtemény mint különgyűjtemény 2004 decemberében beköltözött és integrálódott az SZTE Egyetemi Könyvtár nemrégiben megnyílt új intézményébe, az SZTE Tanulmányi és Információs Központjába. Az integrálódás – a nagyobb szervezeti egység működéséhez való alkalmazkodás mellett – a Gyűjtemény lehetőségeinek a tágulását és működési feltételeinek a javulását jelentti.

Mindezek alapján tisztelettel ajánlom minden érdeklődő figyelmébe az SZTE Egyetemi Könyvtár Társadalomelméleti Gyűjteményét.

Jegyzetek

1. A kéziratos fordítások megtalálhatóak a Gyűjtemény állományában.
2. A kronológiák, szakirodalmi bibliográfiák és repertóriumok szövegállományai, illetve az elektronikus szakirodalmi adatbázisok elérhetőek a Gyűjtemény honlapján.

Hazai doktori dolgozatok számbavétele az Oktatási Minisztérium honlapján

Az Oktatási Minisztérium együttműködve a doktori képzésben részt vevő egyetemekkel és doktori iskolákkal közkinccsé tette a magyarországi egyetemeken az 51/2001. korm. rendelet hatályba lépését követően doktoráltak adatbázisát és a megvédett értekezések téziseit. Az adatbázis publikált része ingyenes regisztráció után mindenki számára hozzáférhető.

Elérhetősége: <http://www.om.hu/phd>
